

Protagonistes NOVEL·LISTA I CIENTÍFIC

Toni Pou

“Galileu va ser el primer divulgador científic de la història”

Lluís Llorc
BARCELONA

Toni Pou va concebre *Si un dit assenyala la lluna* (Anagrama) com a novel·la, però està traspassada per tot d'informacions, en molts casos científiques, que la converteixen en híbrida. Potser el *truc* és no creure's tot el que explica que va viure, qüestionar-se el text, com ell es qüestiona el món. L'anècdota inicial li provoca una set inesgotable de conèixer la vida de Galileu, a Florència, fins i tot de construir una rèplica del seu telescopi, que provarà a l'observatori de Paranal, a Xile. Si el viatge físic és llarg, l'intel·lectual és astronòmic, interessant, amè i amb ritme, amb moltes anècdotes sorprenents i la molt grata companyia de científics, músics, escriptors, pintors... i un ciborg.

L'origen del llibre és una recerca sobre Galileu que comença amb unes lloances de Calvino.

Va ser una casualitat. Vaig veure un vídeo, dels anys cinquanta o seixanta, en blanc i negre, en què sortia Calvino dient amb molta convicció que Galileu era el més gran prosista de la llengua italiana que hi havia hagut mai. Em va sorprendre, perquè Galileu sempre l'hem associat als orígens de l'astronomia. Em va fascinar que una persona que havia revolucionat el món, que va canviar la concepció que teníem de nosaltres mateixos, trencant la idea que érem el centre de l'univers, paral·lelament fos capaç d'escriure d'una manera que va captivar un dels escriptors que admiro més, Italo Calvino.

Era una entrevista?

No, era un fragment de deu o quinze segons i vaig buscar on ho argumentava. Vaig trobar un llibre, en italià, en què en parla. A partir d'aquí, vaig començar a investigar la figura de Galileu des d'aquest punt de vista. Va ser el primer d'escriure en italià continguts científics, quan tothom ho feia en llatí, també molts anys després, com Newton. Galileu va decidir que el que havia de dir era

molt important i ho havia d'entendre tothom, i per això ho va fer en italià. Va ser el primer divulgador científic de la història.

Al llibre hi ha un esperit crític que bateja amb força, un qüestionar-s'ho tot i un no tenir pèls a la llengua. Res d'escriure com a recerca d'un mateix.

Quan escrius, has de buscar tot de coses dins teu. Parles de coses del món, però has de posar la teva mirada perquè sigui única, tenint en compte que de la majoria de vegades ja se n'ha parlat. Sí que critico una mica això de “Jo escric per conèixer-me a mi mateix, per conèixer el món”, perquè se'm fa afectat. La majoria de vegades, s'escriu per una altra raó, no cal que hagi de ser una exploració de la teva ànima profunda. Amb tot, sempre que escrius, hi ha alguna cosa de tu, en el

El sistema acadèmic es va idear fa uns dos-cents anys i ha canviat molt poc. A més, tal com està muntat, implica perversions

text, perquè és la teva mirada del món.

I fa una crítica dura als professors d'universitat de filologia. Ho contrasta amb unes lectures eclèctiques que ha triat sense necessitar recomanacions, seguint el camí la pròpia curiositat.

El sistema acadèmic es va idear fa uns dos-cents anys i ha canviat molt poc des d'aleshores. Té coses que estan bé, et pot donar una base de coneixements, però és molt difícil que s'adapti a les necessitats de cada persona. A més, tal com està muntat, implica una sèrie de perversions. Hi ha poc control sobre el que es fa i es deixa de fer, i molt apoltronament, cosa que no descobreixo jo. I el que intento dir al llibre és que no n'hi ha prou tenint un títol universitari, cal buscar per

un mateix allò que més interessa i aprofundir-hi.

Tot i que puguin semblar dues cares d'una moneda o monedes diferents, art i ciència van molt units, oi?

Sí, perquè són activitats profundament creatives, amb mètodes diferents. La ciència intenta explicar com funciona el món, però per arribar a aquesta explicació no hi ha cap mètode. N'hi ha un per comprovar les propostes que la gent fa per explicar el món, fer hipòtesis, comprovar-les amb experiments, reformular-les... Té fama de racional, quadrícula, estricte, i podem acceptar que ho és, però d'on surten les propostes que es comproven amb aquest mètode? La gent les inventa com s'inventa un poema o una cançó. És un tema, la part més creativa de la ciència, que sempre m'ha inte-

Estem formats d'àtoms pràcticament buits. El que és molt gran costa d'abastar, però el que és molt petit, també

ressat molt i que al llibre tracto. Aquí hi ha el gran debat entre si la ciència s'inventa o es descobreix.

I per tot plegat, vostè fa servir la ciència “com a fonament de l'estructura narrativa i estètica” de la seva novel·la.

La idea és que a la ciència, a part d'aquesta vessant més creativa, al final s'hi arriba amb una sèrie d'idees que tenen un contingut estètic molt important. I això ho volia reivindicar. I és estètica en diverses dimensions, de vegades hi ha resultats que tenen una estètica visual. Si representes un fractal, aquelles estructures que s'autorepeteixen, com als bròquils romanescos, són unes estructures fascinants que surten d'unes equacions molt senzilles.

A molts autors els incomoda o fins i tot ofèn que se'ls demani quin percentatge autobiogràfic hi ha a l'obra. En el seu cas no és clar res, es confon realitat i ficció.

No tot el que explico ha passat i no tot tal com ho explico. La majoria de fets que es narren en el llibre estan deformats i alguns inventats. Jo reivindicco que el llibre és una novel·la. Amb una part d'assaig, o d'assaig narratiu, però a la part narrativa hi ha coses basades en coses que m'han passat i que he fet, però altres són ficció. S'ha d'entendre com una novel·la, peculiar, això sí.

Doncs m'ho he cregut tot!

[Riu] Això pretenia, que tot resultés versemblant, real, tot i que no ho fos...

El que explica sobre temes científics de tercers sí que és cert, suposo...

Sí, tot el que no m'afecta a mi són fets reals que jo explico.

Per tant, quedar-se tancat en una cambra hermètica on hi ha la biblioteca personal de Galileu va ser un 'regal de ficció' que es va fer a vostè mateix...

Sí... La idea de quedar-me tancat en un museu i descobrir alguna cosa sempre m'ha fascinat molt. Com ara al museu de Ciències Naturals de Barcelona, que té milions de peces que no estan en exposició. És una galeria de meravelles que estan amagades...

Com ha escrit el llibre? En el sentit que és molt lliure, va d'una cosa a l'altra, lloant ciència, literatura, música, art... i afegint tot d'informació sobre qualsevol dels temes. Eren coneixements que ja tenia o que va buscar expressament?

Hi ha una mica de tot, coses que ja sabia i que en algun moment veia que encaixaven bé en el que estava dient i em servien per explicar alguna cosa interessant i rellevant en el context del llibre, i altres coses que vaig anar descobrint en el mateix procés d'escriptura. El vaig començar a escriure fa molt de temps i ha canviat moltíssim. Partia d'una estructura molt tènue que no tenia gaire a veure amb el que ha acabat sent. Tot i que sigui molt lliure, volia que cada cosa que surt tin-

El periodista científic Toni Pou,
a la llibreria Byron de Barcelona

■ ORIOL DURAN

caràcter molt fort, contundent amb les seves afirmacions, arrogant. No acceptava la visió imperant que es tenia del món si ell no la veia clara. Hi havia gent, pensadors, de vida anacoreta, potser influenciats per la religiositat que ho impregnava tot, fa uns segles. Galileu vivia a Florència, que és un bon lloc de gaudir de la vida, i quan es posava a fer una cosa la feia de manera intensa. Si havia de trobar una explicació al moviment de la Terra, anava fins a les últimes conseqüències. Si havia de menjar formatge, el més curat de tots. Si havia de beure vi, dos litres al dia...

Són magnífics els passatges sobre Darwin, un altre gran personatge, tot i que molt diferent de Galileu.

Darwin és un personatge interessantíssim. La seva idea, tan senzilla, de l'evolució de les espècies, és fascinant, va trobar un patró comú que permet entendre la diversitat de la vida. Tenia una capacitat d'observació brutal. Un dels científics més importants de la història i va dedicar vuit anys a estudiar els percebes!

És magnífica la part final, a l'observatori Paranal, al desert d'Atacama, a Xile. La descripció d'aquell desert, de l'observatori, dels que hi treballen, del que es pot veure des d'allà... És una experiència que "encongex el cor però amplifica l'intel·lecte", hi llegim.

Això és el que penso quan es parla del que sabem de l'Univers. La immensitat de l'espai, de l'Univers, és molt difícil de copsar. Et posen un número, però té tants zeros que no saps ni què vol dir. Nosaltres som irrisoris al costat d'aquestes magnituds, però ho hem entès, sabem què hi ha a fora. Hem entès com es formen les estrelles i com va començar l'Univers, i això, per a unes formiguetes que som en una cantonada d'una galàxia qualsevol dels centenars de milers de milions que n'hi ha, no està malament. Com a espècie, estem fent algunes coses bé. Moltes no, però de tot aquest coneixement objectiu ens podem sentir orgullosos.

Soc dels que s'ofeguen amb les macrofres de l'astronomia. Prefereixo l'altre extrem, el microscopi, que ofereix un panorama més finit. I vostè?

Un microscopi té un límit marcat fins a un cert punt. Si mires una pota de mosquit és una cosa; si mires una cèl·lula, la pots interpretar; però si tot això comences a trencar-ho i a anar cada vegada més enllà, que és el que es fa en els acceleradors de partícules —que en els fons són microscopis, objectes per veure com es comporten les coses més petites que coneixem—, arriba un moment que fa vertigen... Els àtoms estan buits pràcticament. El nucli d'un àtom, si fóssim al Camp Nou, tindria la mida del cap d'una agulla clavada al mig de la gespa i els electrons voltarien per les grades. Estem formats d'àtoms pràcticament buits, i això també fa que perdís peu. El que és molt gran costa d'abastar, però el que és molt petit, també. ■

gués un sentit, que formés part d'un tot.

En alguns fragments porta el lector d'una anècdota a una altra, d'una opinió a una altra, d'un nom a un altre. Parlant dels fracassos, per exemple, lliga Einstein, James Watson, Francis Crick i l'ADN, Rosalind Franklin, Michael Faraday, Tesla... Aquestes sèries són riades intel·lectuals que apareixen de cop i l'arrossegueu o cadenes de pensaments que construeix i segueix?

Potser m'inclinaria més per l'opció de riada, perquè en molts casos aquestes cadenes són poc premeditades. Sorgeixen en el mateix moment de l'escriptura, que és una art creativa en si mateixa. Quan penses en la paraula següent, tens tot de possibilitats, apareixen tot de branques per seguir, i aquestes et poden dur a unes altres i unes altres... Ho veig com una partida d'escacs, en què cada moviment té gairebé infinites ramificacions.

Suposo que seguir aquestes branques comporta fer feina de jardiner per evitar que el resultat sigui massa salvatge, en el sentit de caòtic.

Sí, perquè no és un flux de consciència i ja està. L'has de regular perquè sigui intel·ligible, manejable per al lector, interessant. Quan estava tot escrit vaig haver de podar molt, perquè a vegades aquestes branques et duïen a llocs llunyans que ja no tenien res a veure amb el tronc. He explorat moltes branques, però n'he hagut de tallar i m'ha sabut molt de greu...

Galileu cultivava la ment a través de la ciència, la pintura, la literatura, la música... I també el cos, a través de l'alcohol, la gastronomia, el joc, el sexe... Una vida molt completa.

Era un gran vividor, des del punt de vista físic i intel·lectual. Era una persona amb una vida molt intensa i un

Ciència per a tothom

Toni Pou (Masnou, 1977) és físic i periodista especialitzat en ciència. Coordina el suplement de ciència del diari *Ara* i és autor d'*On el dia dorm amb els ulls oberts* (Empúries, 2011), guardonat amb el premi Godó de reporterisme i el Prisma al millor llibre de divulgació publicat a l'Estat espanyol. És professor de comunicació científica a la Universitat Internacional de Catalunya, a més de divulgador científic en diversos àmbits i espais.